

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

چشم انداز رشد اقتصادی ۲۰۲۰ در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا

مطابق پیش‌بینی بانک جهانی، تولید ناخالص داخلی در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منطقه منا) در سال ۲۰۲۰ به میزان ۴,۲ درصد منقبض خواهد شد، چراکه حوزه‌های مصرف، صادرات و ارائه خدماتی مانند گردشگری به دلیل بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ به شدت مختل شده است. در این میان، همزمان با افت قیمت نفت خام، صادرات و درآمد مالی صادرکنندگان نفت به شدت سقوط کرده و پیش‌بینی می‌شود رشد تولید ناخالص داخلی صادرکنندگان نفت خام در سال ۲۰۲۰ به میزان ۵ درصد کاهش یابد. برای سرانه تولید ناخالص داخلی (بر حسب دلار آمریکا) در سال ۲۰۲۰ کاهش ۵,۸ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹ پیش‌بینی شده است. تولید ناخالص داخلی ایران طبق پیش‌بینی بانک جهانی، در سال ۲۰۲۰ پس از دو سال متوالی، مجدداً کاهش می‌یابد. منفی شدن رشد اقتصادی ایران برای سه سال متوالی حاکی از وقوع رکود اقتصادی در ایران است.

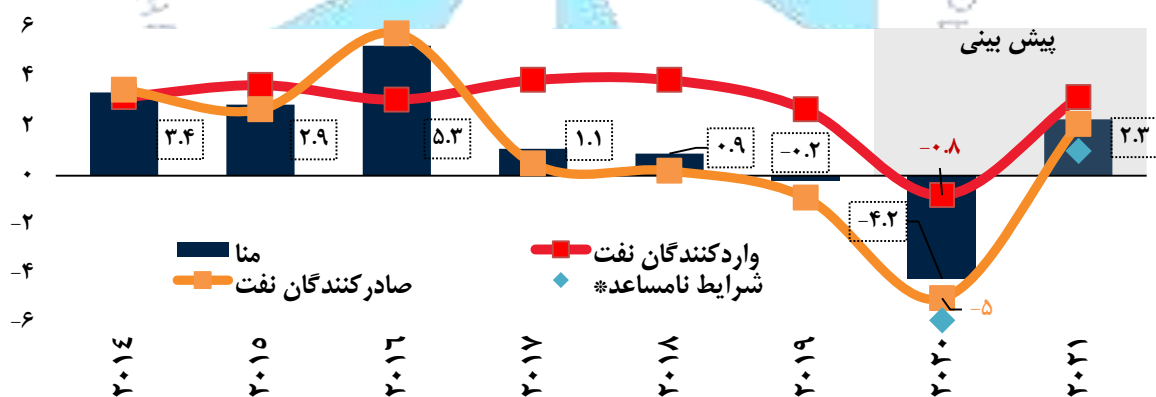
تهیه‌کننده: طاهره کریمی دستنایی

تیرماه ۱۳۹۹

چشم انداز رشد تولید ناخالص داخلی در خاورمیانه و شمال آفریقا (منا)^۲

شرایط اقتصادی در خاورمیانه و شمال آفریقا (منا) به دلیل بیماری همه گیر کووید-۱۹، به طرز چشمگیری بدتر شده است. بانک جهانی، تولید ناخالص داخلی کشورهای و اجزای آن را بر اساس سال پایه ۲۰۱۰، برای سال ۲۰۲۰ پیش بینی کرده است. طبق این پیش بینی ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی خاورمیانه و شمال آفریقا (منا) در سال ۲۰۲۰، بیش از ۴ درصد کوچک می شود؛ چراکه حوزه های مصرف، صادرات و فعالیت های خدماتی مانند گردشگری به دلیل بیماری همه گیر کووید-۱۹ به شدت مختل شده است. صادرات و درآمد مالی صادرکنندگان نفت نیز با افت قیمت نفت خام به شدت سقوط کرده و پیش بینی می شود تولید ناخالص داخلی گروه کشورهای صادرکننده نفت خام در سال ۲۰۲۰ به میزان ۵ درصد کاهش یابد. در میان واردکنندگان نفت، فعالیت در هر دو اقتصادهای بزرگ و کوچک به دلایل مرتبط و غیرمرتبط با کووید-۱۹ در حال کاهش است و رشد منفی ۰٫۸ درصدی برای تولید ناخالص داخلی آن ها پیش بینی شده است. با این وجود، اعمال سیاست های حمایتی مالی و پولی در پاسخ به این بیماری همه گیر در اقتصادهای بزرگ منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا سریع بوده است، لذا پیش بینی می شود رشد اقتصادی منطقه در سال ۲۰۲۱ به دلیل فروکش کردن تأثیر بیماری و بهبود سرمایه گذاری، از سر گرفته شده و به ۲٫۳ درصد (بیش از ۶ واحد درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۲۰) برسد. همچنین، طبق پیش بینی بانک جهانی، چشم انداز ریسک به سمت شرایط نامساعد^۳ هدایت خواهد شد که شامل افزایش ریسک ناشی از شیوع منطقه ای گسترده ویروس کووید-۱۹، طولانی شدن افت قیمت نفت خام و فعالیت های جهانی و تشدید درگیری های منطقه ای می شود. (نمودار ۱)

نمودار ۱- رشد واقعی تولید ناخالص داخلی منطقه منا و گروه واردکنندگان و صادرکنندگان نفت خام در آن-درصد

*- شرایط نامساعد به سناریوی کاهش رشد منطقه ای اشاره دارد.
منبع داده ها: بانک جهانی

^۱ تولید ناخالص داخلی و اجزای آن در این گزارش بر اساس سال پایه ۲۰۱۰ و نرخ ارز بازار محاسبه شده است. کشورهای لیبی، سوریه و یمن که اطلاعات آن ها در دسترس نیست، در محاسبه منظور نشده اند.

^۲ منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا شامل ۱۶ اقتصاد است. بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (GCC) را تشکیل می دهند و همه صادرکنندگان نفت هستند. سایر صادرکنندگان نفت در منطقه خاورمیانه شامل الجزایر، ایران و عراق هستند. واردکنندگان نفت در منطقه نیز عبارتند از جیبوتی، مصر، اردن، لبنان، مراکش، تونس و کرانه باختری و غزه. کشورهای لیبی، جمهوری عربی سوریه و یمن به دلیل محدودیت داده ها در رشد منطقه محسوب نشده اند.

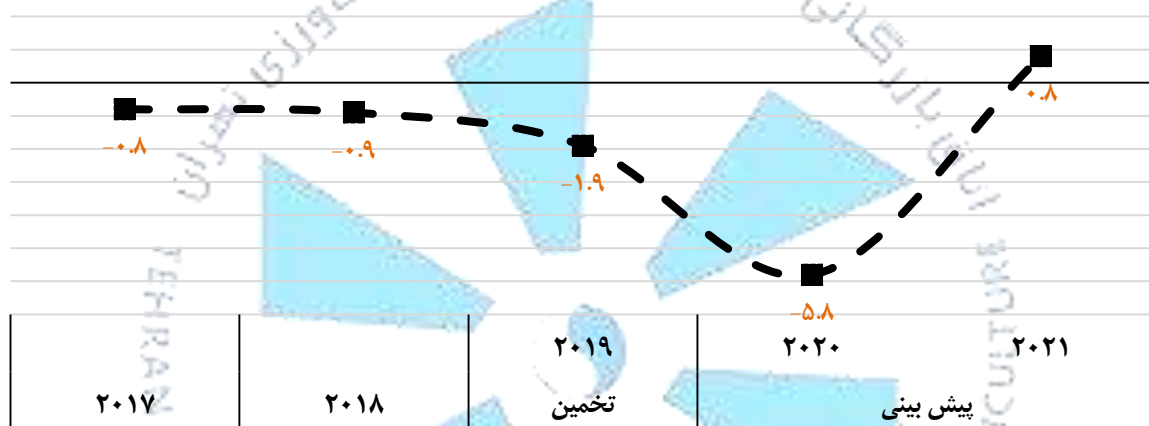
^۳ Downside

معاونت بررسی های اقتصادی

رشد تولید ناخالص داخلی سرانه (محاسبه شده بر حسب دلار آمریکا) در منطقه منا نیز روندی مشابه رشد تولید ناخالص داخلی طی خواهد کرد. رشد تولید ناخالص داخلی سرانه منطقه منا که از سال ۲۰۱۷، منفی بوده، در سال ۲۰۱۹، هم دارای رشد منفی ۱،۹ درصد بوده و در ادامه روند کاهشی آن، پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۵،۸ درصدی نسبت به سال ۲۰۱۹ همراه شود. همچنین پیش‌بینی شده که تولید ناخالص سرانه منطقه منا (بر حسب دلار آمریکا) در سال ۲۰۲۱ رشد ۰،۸ درصدی را تجربه کند. نمودار ۲ روند سالانه رشد سرانه تولید ناخالص داخلی (بر حسب دلار آمریکا) در بازارهای نوظهور و در حال توسعه منطقه منا را نشان می‌دهد.

نمودار ۲- رشد واقعی تولید ناخالص داخلی سرانه بازارهای نوظهور و کشورهای در حال توسعه منطقه منا-درصد

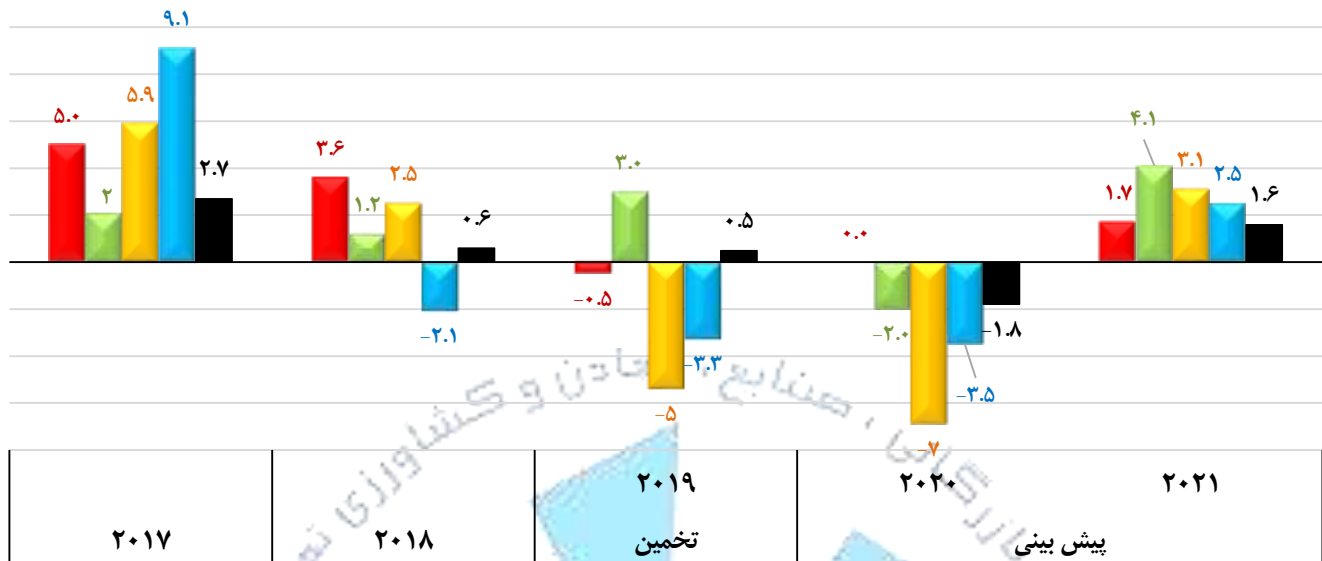
منبع داده‌ها: بانک جهانی

تولید ناخالص داخلی بر حسب اقلام هزینه در منطقه منا

طبق پیش‌بینی بانک جهانی، در میان اقلام هزینه‌ای تولید ناخالص داخلی منطقه منا، صادرات کالا و خدمات در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ با کاهش ۶،۹ درصدی، بیشترین کاهش را خواهد داشت. واردات کالا و خدمات نیز در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۳،۵ درصدی نسبت به سال قبل مواجه خواهد شد. برآورد می‌شود، سهم خالص صادرات در کاهش تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۰ به ۲،۱ واحد درصد برسد. علاوه بر عوامل مزبور، ارزش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص با کاهش ۲ درصدی و مصرف بخش خصوصی با کاهش ۱،۸ درصدی، از دیگر عوامل اثرگذار بر کاهش تولید ناخالص داخلی سال ۲۰۲۰ منطقه منا خواهند بود.

نمودار ۳- رشد اقلام هزینه‌ای تولید ناخالص داخلی در بازارهای نوظهور و در حال توسعه منا-درصد

منبع داده‌ها: بانک جهانی

چشم انداز رشد اقتصادی ایران

در ایران، شیوع بیماری کووید-۱۹ نسبت به سایر کشورهای منطقه، زود هنگام و بسیار شدید بوده است. تاکنون، ایران بیشترین تعداد گزارش شده از موارد ابتلای کووید-۱۹ را در منطقه تجربه کرده و شیوع مشابه در سایر اقتصادهای منطقه می‌تواند صدمات گسترده‌ای به بخش‌های تولیدی و خدماتی آن‌ها وارد کند. بسیاری از اقتصادهای غیر عضو شورای خلیج فارس^۴ GCC به دلیل موقعیت‌های ضعیف مالی و ناکفایتی سیستم‌های سلامت و بهداشت، قادر به پاسخگویی به بازخوردهای منفی در میان فعالیت‌های اقتصادی و پیامدهای سلامت خود نیستند. علاوه بر این، همزمانی اثرات نامطلوب بحران سلامت عمومی و شوک‌های نفتی، ممکن است توسط موانع ساختاری، تقویت شود و بر ایجاد اشتغال و چشم انداز رشد بلند مدت در منطقه اثر گذارد. این شوک‌ها همچنین اجرای استراتژی‌های رشد بلندمدت در منطقه را دشوار می‌کند.

طبق پیش‌بینی بانک جهانی، تولید ناخالص داخلی ایران - که قبلاً در هر دو سال ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ کاهش یافته بود- در سال ۲۰۲۰ دوباره کاهش می‌یابد (کاهش ۵,۳ درصدی) که تا حدودی منعکس کننده اثر شیوع کووید-۱۹ در مقیاس بزرگ بر مصرف داخلی و بخش‌های خدماتی (مانند گردشگری) است. این کاهش مجدد رشد، ضمن نشان دادن سه دوره

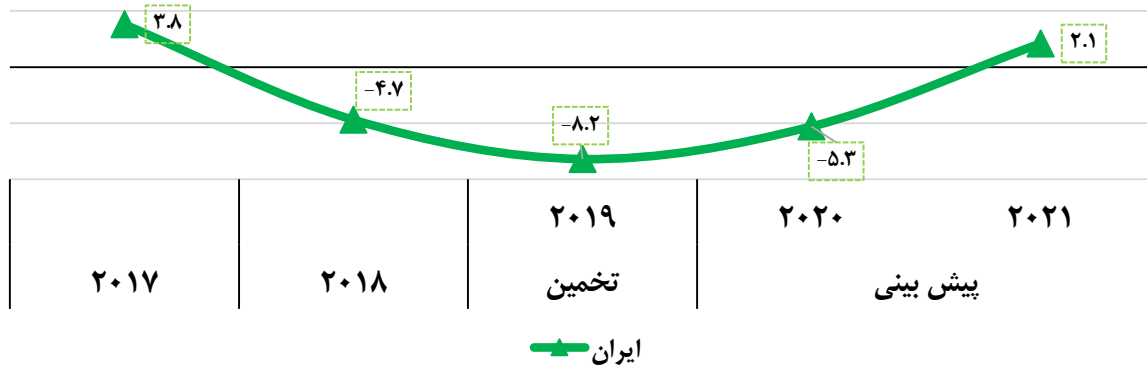
^۴ Gulf Cooperation Council (GCC): کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

معاونت بررسی های اقتصادی

متوالی رشد منفی در تولید ناخالص داخلی، حاکی از وقوع رکود اقتصادی در ایران است. با این حال این بانک پیش بینی کرده که رشد تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۲۰۲۱ مثبت خواهد شد.

نمودار ۴- رشد واقعی اقتصادی ایران طی سال های ۲۰۲۱-۲۰۱۷، درصد

منبع داده‌ها: بانک جهانی

تولید نفت خام

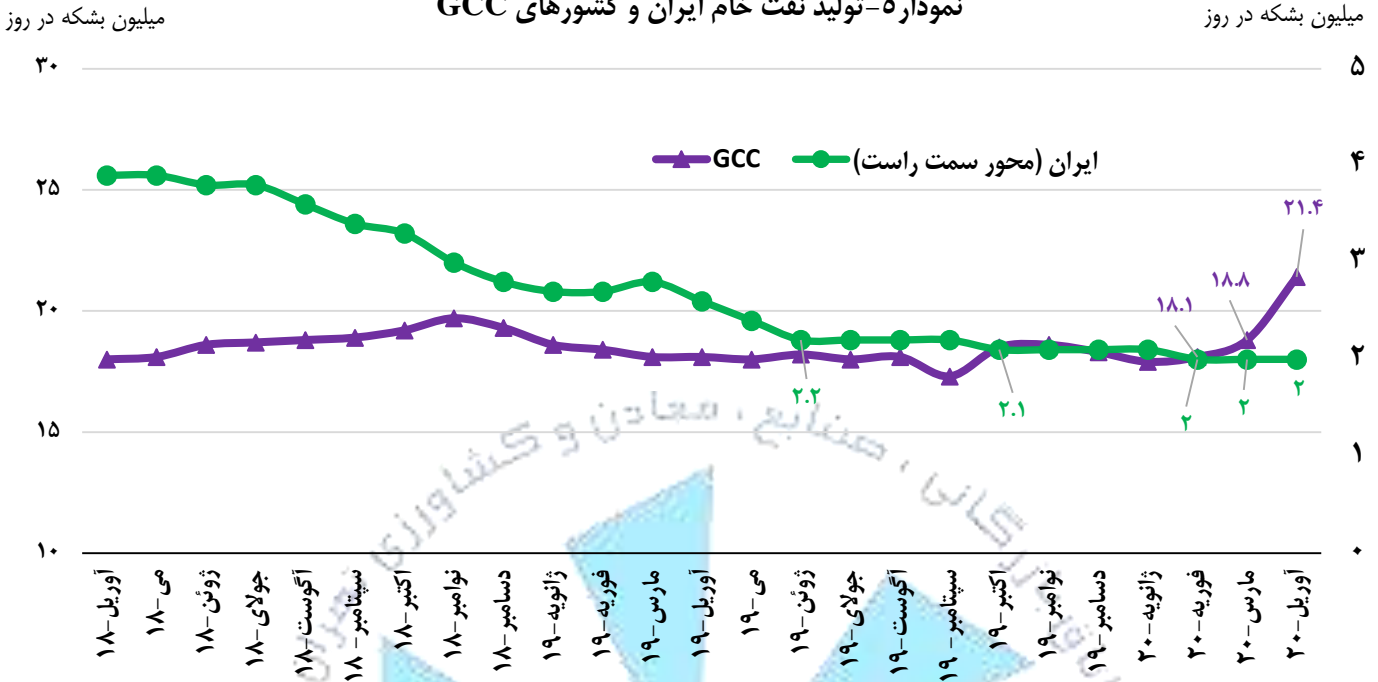
انتظار می‌رود تولید نفت خام در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال قبل آن در میان کشورهای صادرکننده نفت کاهش یابد. پس از شیوع بیماری در منطقه، قیمت پایین نفت خام، فعالیت‌های غیرنفتی را نیز در کشورهای بزرگ صادرکننده نفت (به عنوان مثال؛ عربستان سعودی، امارات متحده عربی) از مسیر اثرات درآمدی، به شدت کاهش داده است. سقوط تقاضای جهانی نفت به دلیل کووید-۱۹ منجر به افت شدید قیمت نفت خام شده است. در تلاش برای مهار این مسئله، پس از کاهش موقتی قیمت نفت خام در ماه مارس و ادامه کاهش آن تا ماه آوریل ۲۰۲۰، توافق جدید کاهش تولید گروه اوپک+^۵ مجدداً مورد توجه قرار گرفت و از ماه می ۲۰۲۰ روند صعودی قیمت نفت خام آغاز شد. به دلیل وجود نااطمینانی مرتبط با تاثیر اختلالات کووید-۱۹ در حوزه سرمایه گذاری، در این زمینه نیز موانع بسیاری وجود دارد.

نمودار ۵، روند میزان تولید نفت خام ایران و کشورهای GCC را از آوریل ۲۰۱۸ تا آوریل ۲۰۲۰ نشان می‌دهد. تولید نفت کشورهای GCC از ابتدا تا نیمه نخست سال ۲۰۱۹، روند کاهشی داشته و در نیمه دوم ۲۰۱۹ با اندکی افزایش تقریباً به سطح تولید ابتدای سال ۲۰۱۹ (در ماه نوامبر ۲۰۱۹) می‌رسد. از ژانویه سال ۲۰۲۰، روند تولید نفت خام کشورهای GCC افزایش یافته و از ۱۷,۹ میلیون بشکه به ۲۱,۴ میلیون بشکه در آوریل ۲۰۲۰ رسیده است. تولید نفت خام ایران از ژوئن ۲۰۱۹ به حدود ۲,۲ میلیون بشکه رسیده و پس از آن در اکتبر ۲۰۱۹ به ۲,۱ میلیون بشکه و در فوریه ۲۰۲۰ به ۲ میلیون بشکه کاهش می‌یابد و در همین سطح ثابت می‌ماند.

^۵ OPEC+ : در سال ۲۰۱۶ علاوه بر اعضای اوپک، ده کشور صادرکننده نفت به رهبری روسیه تحت کنترل اوپک + طبقه بندی شدند. آن‌ها با توافق بر روی سهمیه تولید نفت کشورها، در تعیین قیمت نفت جهانی همکاری می‌کنند.

نمودار ۵- تولید نفت خام ایران و کشورهای GCC

منبع داده‌ها: بانک جهانی

چشم انداز رشد میان مدت برای منطقه منا مشروط بر عدم تشدید درگیری‌های منطقه‌ای یا سرریز آنها است. ادامه انجام اصلاحات ساختاری در بسیاری از اقتصادها (به عنوان مثال، توسعه بخش خصوصی مصر، اجرای برنامه‌های متنوع‌سازی تولید و صادرات در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس)، انجام اصلاحات تقویت‌کننده رشد (به عنوان مثال، اعمال چارچوب مدیریت مالی قوی‌تر و یا امکان دسترسی به آب) را تشویق می‌کند. انتظار می‌رود اصلاحات امور مالی به تقویت فضای سرمایه‌گذاری در منطقه منجر شود. موفقیت و اثربخشی اقدامات مزبور، منوط به تعهد پایدار به انجام اصلاحات، به‌ویژه توسط دولت‌های جدید است.

اقدامات مبارزه با کووید-۱۹ در منطقه منا

در خاورمیانه و شمال آفریقا اقدامات سیاستی گسترده‌ای برای کمک به محدود کردن شیوع بیماری کووید-۱۹ انجام شده است که در ادامه به برخی از آنها بر اساس گزارش بانک جهانی اشاره می‌شود:

- لغو برگزاری رویدادهای عمومی
- اعمال محدودیت سفرهای هوایی
- تعطیلی مدارس و ادارات دولتی

معاونت بررسی های اقتصادی

- بکارگیری بسته‌های محرک اقتصادی در چندین اقتصاد بزرگ منطقه از جمله در شورای همکاری خلیج فارس (GCC). این بسته‌ها شامل اقدامات مربوط به پرداخت هزینه‌های سلامت، کمک‌های اجتماعی و پشتیبانی از مشاغل کوچک، بوده است.
- کاهش نرخ بهره سیاستی به میزان ۳۰۰ واحد پایه توسط بانک مرکزی مصر در پاسخ به نگرانی‌های کووید-۱۹؛ این درحالی‌است که برخی از بانک‌های مرکزی (برای مثال؛ در کشورهای GCC) که نرخ ارز آن‌ها به دلار آمریکا می‌خکوب (Peg) شده، نرخ‌های بهره خود را به موازات کاهش اضطراری آن توسط فدرال رزرو ایالات متحده، کاهش داده‌اند.
- اقدامات ثبات مالی و اقدامات پشتیبانی شرکت‌ها، از جمله تضمین تخصیص وام‌های بانکی بدون بهره در امارات متحده عربی
- اقدامات مربوط به اعطای وام به شرکت‌های کوچک و متوسط در عربستان سعودی

